

תורת החבורות 88-218-01 תשפ"א

הערות הרצאה 7

0.1 משפט ההתאמה

תזכורת 0.1. תהי A קבוצה עם יחס סדר חלש $\leq$. תרשים הקָה הוא תרשים לתיאור $(A, \leq)$.

דוגמה 0.2. נתבונן את קבוצת המחלקים של 120:

$$A = \{n \in \mathbb{N} : n|120\}$$

ולכל $n \in A$ נגדיר את קבוצת חזקות הראשוניים שמחלקות אותו

$$D(n) = \{p^i : i > 0, p, p^i | n\}$$

נגדיר קבוצה $\mathcal{D} = \{D(n) \mid n \in A\}$. עבור יחסים מתאימים נקבל את תרשימי הסה שמופיעים באיור 1.

ננסה למצוא את הקשר בין תת-החבורות של $\mathbb{Z}_{120}$ המכילות את $\langle 40 \rangle$, לבין תת-החבורות של $\mathbb{Z}_{120}/\langle 40 \rangle$.

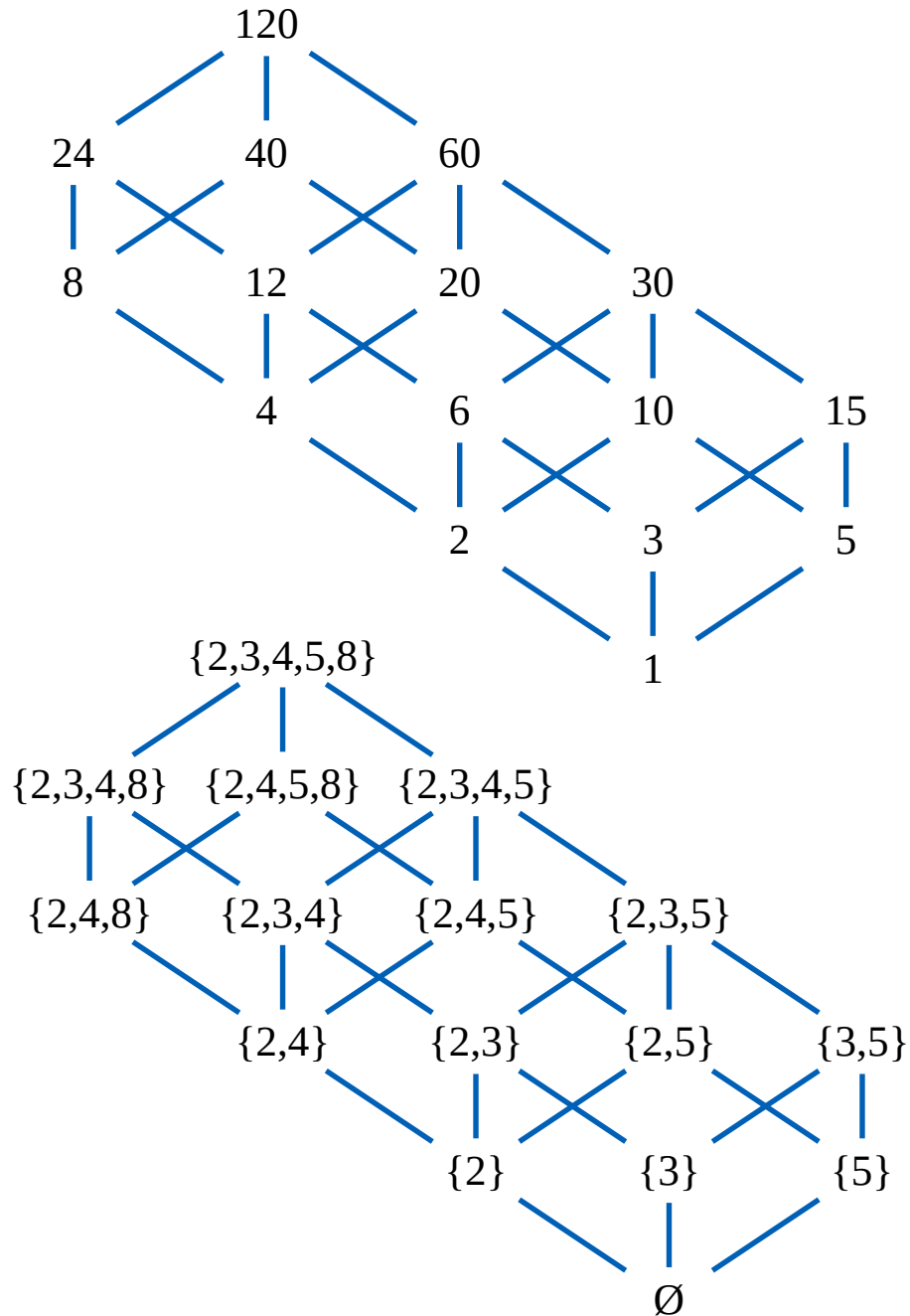
הערה 0.3. תהי G חבורה ותהי $N \triangleleft G$ תת-חבורה נורמלית. נרצה למצוא את תת-החבורות של G/N . נתבונן בהטלה הטבעית

$$\begin{aligned} \pi: G &\rightarrow G/N \\ g &\mapsto gN \end{aligned}$$

ולכל $N \leq H \leq G$ נשים לב כי

$$\pi(H) = \{hN \mid h \in H\} = H/N \leq G/N$$

משפט 0.4 (משפט ההתאמה, או משפט האיזומורפיזם הרביעי). תהי G חבורה ותהי $N \triangleleft G$ תת-חבורה נורמלית. אז יש התאמה חח"ע ועל בין תת-החבורות של חבורת המנה G/N לבין תת-החבורות של G המכילות את N . למעשה מזובר באיזומורפיזם של סריגים.

איור 1: תרשים הסה למחלקים של 120 (לפי יחס החלוקה) ושל תת-קבוצות של חזקות הראשוניים של מחלקי 120 (לפי יחס ההכלה), מאת דיויד אפשטיין, נחלת הכלל

הוכחה. נסמן $\mathcal{L}(G/N)$ את סריג תת-החבורות של G/N , ובסימון $\mathcal{L}(G, N)$ את סריג תת-החבורות של G המכילות את N (זהו תת-סריג של $\mathcal{L}(G)$). נגדיר שתי העתקות

$$\begin{aligned}\Phi: \mathcal{L}(G/N) &\rightarrow \mathcal{L}(G, N) \\ L &\mapsto \pi^{-1}(L)\end{aligned}$$

ואת ההעתקה

$$\begin{aligned}\Psi: \mathcal{L}(G, N) &\rightarrow \mathcal{L}(G/N) \\ H &\mapsto \pi(H) = H/N\end{aligned}$$

אם אכן מדובר בהעתקות המוגדרות היטב שהן הפיכות, אז כל תת-חבורה של G/N היא מן הצורה H/N עבור $H \leq G$ (המכילה את N). נרצה להוכיח כי Ψ ו- Φ הן הופכיות זו לזו, משני הצדדים. מצד אחד, תהי $L \leq G/N$. נרצה להוכיח

$$L = \Psi(\Phi(L)) = \Psi(\pi^{-1}(L)) = \pi(\pi^{-1}(L))$$

ברור כי $\pi(\pi^{-1}(L)) \subseteq L$. ההטלה הטבעית π היא על, ולכן לכל $l \in L$ קיים $g \in \pi^{-1}(L)$ כך ש- $\pi(g) = l$. לכן

$$l = \pi(g) \in \pi(\pi^{-1}(L))$$

ונסיק את השיויון $L = \pi(\pi^{-1}(L))$. מצד שני, תהי $H \leq G$ המכילה את N . נרצה להוכיח כי

$$H = \Phi(\Psi(H)) = \Phi(\pi(H)) = \pi^{-1}(\pi(H))$$

כאן ברור כי $H \subseteq \pi^{-1}(\pi(H))$. כדי להוכיח שיוויון, יהי $g \in \pi^{-1}(\pi(H))$. לכן $\pi(g) \in \pi(H)$. כלומר קיים $h \in H$ כך ש- $\pi(g) = \pi(h)$. לכן $gN = hN$ לפי הגדרת π . לכן $g \in hN$, כלומר קיים $n \in N$ כך ש- $g = hn$. לפי ההנחה $N \subseteq H$, ולכן $g = hn \in H$. נסיק כי $H = \pi^{-1}(\pi(H))$. $\square$

טענה 0.5 (תכונות של ההתאמה). תהינה $L_1, L_2 \in \mathcal{L}(G/N)$. לכן קיימות $H_1, H_2 \in \mathcal{L}(G, N)$ כך ש- $L_1 = H_1/N$ ו- $L_2 = H_2/N$.

1. מתקיים $H_1 \leq H_2$ אם ורק אם $L_1 \leq L_2$.
2. מתקיים $H_1 \triangleleft G$ אם ורק אם $L_1 \triangleleft G/N$.
3. אם $H_1 \triangleleft H_2$, אז $[L_2 : L_1] = [H_2 : H_1]$.
4. מתקיים ש- $(H_1 \cap H_2)/N = (H_1/N) \cap (H_2/N)$.

5. בקיצור, ההתאמה ממשפט ההתאמה שומרת על הכלה, חיתוך, מכפלות, נורמליות, אינדקסים וכו' (צריך להוכיח).

$$\begin{aligned} H &= H_1 H_2 \\ H/N &= (H_1 H_2)/N = (H_1/N)(H_2/N) \\ hN &= h_1 h_2 N = h_1 N h_2 N \end{aligned}$$

תרגיל 0.6. התבוננו בחבורה

$$G = \left\{ \begin{pmatrix} a & b \\ 0 & c \end{pmatrix} \mid a, b, c \in \mathbb{Z}_3 \right\} \leq GL_2(\mathbb{Z}_3)$$

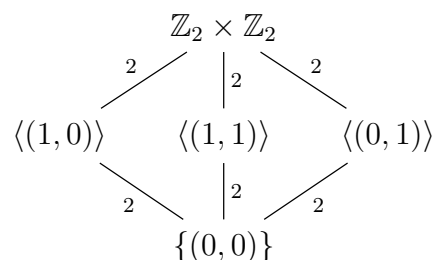
ומצאו כמה תת-חבורות של G מכילות את

$$N = \left\{ \begin{pmatrix} 1 & b \\ 0 & 1 \end{pmatrix} \mid b \in \mathbb{Z}_3 \right\}$$

פתרון. צריך לבדוק כי $N \triangleleft G$ (קל לבדוק סגירות להצמדות). לפי משפט ההתאמה יש התאמה חח"ע ועל בין תת-חבורות של G המכילות את N לבין תת-חבורות של G/N . בעזרת משפט האיזומורפיזם הראשון

$$\begin{aligned} G/N &\cong U_3 \times U_3 \\ \begin{pmatrix} a & b \\ 0 & c \end{pmatrix} N &\mapsto (a, c) \end{aligned}$$

(לבדוק פרטים בבית) ולכן התשובה המבוקשת היא מספר תת-חבורות של $U_3 \times U_3$. נזכר כי $|U_3| = \varphi(3) = 2$. לכן U_3 היא ציקלית ובהכרח $U_3 \times U_3 \cong \mathbb{Z}_2 \times \mathbb{Z}_2$. כבר ראינו כי לחבורה $\mathbb{Z}_2 \times \mathbb{Z}_2$ יש בדיוק 5 תת-חבורות:

0.2 עוד על החבורה הסימטרית

ברוב הפרק נניח $n \geq 3$ טבעי. במקום לדבר על S_X כללית נדבר על S_n . מתקיים $|S_n| = n!$

הגדרה 0.7. מחזור $\sigma \in S_n$ הוא סוג מיוחד של תמורה. זו תמורה המייצגת מעגל אחד של החלפות

$$a_1 \mapsto a_2 \mapsto a_3 \mapsto \dots \mapsto a_k \mapsto a_1$$

ושאר המספרים שאינם בקבוצה $\{a_1, \dots, a_k\}$ נשארים במקום. לרוב מסמנים $\sigma = (a_1, a_2, \dots, a_k)$. האורך של המחזור σ הוא k .

דוגמה 0.8. התמורה הבאה היא מחזור

$$\begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 & 5 \\ 1 & 5 & 3 & 2 & 4 \end{pmatrix} = (254) = (542) = (425)$$

הגדרה 0.9. לקבוצה $\{a_1, \dots, a_k\}$ קוראים התומך של המחזור, ומסמנים $\text{supp}(\sigma)$. נאמר כי שני מחזורים הם זרים, אם התומכים שלהם זרים. כלומר הם לא מציבים את אותם מספרים.

הערה 0.10. הסדר של מחזור מאורך k הוא k . מחזורים זרים מתחלפים, ולכן חישובים עם מחזורים זרים הרבה יותר נוחים. לרוב במקום לכתוב

$$\sigma = \begin{pmatrix} 1 & 2 & \dots & n \\ \sigma(1) & \sigma(2) & \dots & \sigma(n) \end{pmatrix}$$

עבור תמורה כלשהי, נציג אותה כמכפלה של מחזורים זרים. שימו לב שהמספר i נמצא בשורה השנייה במיקום $\sigma^{-1}(i)$.

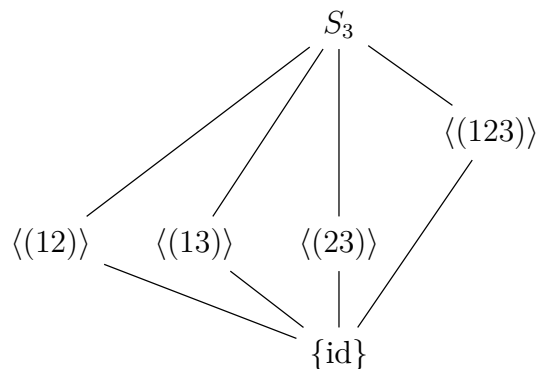
טענה 0.11. כל תמורה ניתנת להצגה כמכפלה של מחזורים זרים.

הוכחה. לבית באינדוקציה. כדאי לתכנת פונקציה שמקבלת את השורה השנייה $\sigma(1), \sigma(2), \dots, \sigma(n)$ ומחזירה את σ כמכפלת מחזורים זרים. $\square$

דוגמה 0.12. בחבורה S_9 מתקיים

$$\begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 & 5 & 6 & 7 & 8 & 9 \\ 8 & 5 & 7 & 2 & 4 & 1 & 3 & 6 & 9 \end{pmatrix} = (186)(254)(37)$$

דוגמה 0.13. הנה סריג תת-החבורות של S_3 :

במקרה כל תת-החבורות הנאותות של S_3 הן ציקליות, למרות שהיא לא ציקלית. זה לא נכון עבור $n > 3$.

הגדרה 0.14. מחזור מאורך 2 ב- S_n נקרא חילוף.

הערה 0.15. כל תמורה ב- S_n אפשר להציג כמכפלה של חילופים. כל מחזור אפשר להציג כמכפלת $k - 1$ חילופים:

$$(a_1, a_2, \dots, a_k) = (a_1, a_2)(a_2, a_3) \dots (a_{k-1}, a_k)$$

מפני שכל תמורה היא מכפלת מחזורים, וכל מחזור הוא מכפלת חילופים, אזי

$$S_n = \langle \{(ij) \mid 1 \leq i, j \leq n\} \rangle$$

אפשר להסתפק רק בחילופים מהצורה $(i, i + 1)$, או חילופים מהצורה $(1i)$.

הגדרה 0.16. חלוקה של מספר טבעי n היא סדרה לא עולה של מספרים טבעיים $n_1 \geq \dots \geq n_k > 0$ כך ש- $n = n_1 + \dots + n_k$. נסמן ב- $p(n)$ את מספר החלוקות של n .

דוגמה 0.17. עבור $n = 4$ נקבל $p(4) = 5$ כי

$$4 = 3 + 1 = 2 + 2 = 2 + 1 + 1 = 1 + 1 + 1 + 1$$

תרגיל 0.18. תהי תמורה $\sigma \in S_n$ ויהי מחזור $(a_1, a_2, \dots, a_k) \in S_n$. הוכיחו כי

$$\sigma(a_1, a_2, \dots, a_k)\sigma^{-1} = (\sigma(a_1), \sigma(a_2), \dots, \sigma(a_k))$$

פתרון. חלק מתרגיל הבית.

מסקנה 0.19. עסקנה $S_n = \langle (12), (12 \dots n) \rangle$.

הגדרה 0.20. תהי $\sigma \in S_n$ תמורה. נפרק אותה למכפלה של מחזורים זרים $\sigma = \sigma_1 \dots \sigma_k$ כאשר σ_i הוא מחזור מאורך r_i . אפשר להניח כי $r_1 \geq r_2 \geq \dots \geq r_k$. נגדיר את מבנה המחזורים של σ להיות ה- k -יה הסדורה $(r_1, \dots, r_k)$.

הערה 0.21. מבנה מחזורים מוגדר היטב, והוא יחיד.

דוגמה 0.22. מבנה המחזורים של התמורה $(123)(56)$ הוא $(3, 2)$; מבנה המחזורים של התמורה $(15)(423)$ גם הוא $(3, 2)$; ומבנה המחזורים של $(1234)(56)(78)$ הוא $(4, 2, 2)$.

מסקנה 0.23. שתי תמורות ב- S_n הן צמודות (כלומר באותה מחלקת צמידות) אם ורק אם יש להן את אותו מבנה מחזורים.

דוגמה 0.24. התמורה $(123)(56)$ צמודה לתמורה $(423)(15)$ ב- S_8 . הן לא צמודות לתמורה $(1234)(56)(78)$. כלומר מצאנו את המסלולים תחת פעולת ההצמדה.

$$\text{conj}(x) = \{gxg^{-1} \mid g \in G\}$$

הוכחת הפסקנה. בכיוון אחד, תהינה $\sigma, \tau \in S_n$ תמורות צמודות. נכתוב $\tau = \pi\sigma\pi^{-1}$ עבור $\pi \in S_n$ מסויימת. נניח כי $\sigma = \sigma_1 \dots \sigma_k$ זה הפירוק למכפלת מחזורים זרים. אז

$$\tau = \pi\sigma\pi^{-1} = \pi\sigma_1 \dots \sigma_k\pi^{-1} = \pi\sigma_1\pi^{-1}\pi\sigma_2\pi^{-1}\pi \dots \pi^{-1}\pi\sigma_k\pi^{-1}$$

וכל מכפלה $\pi\sigma_i\pi^{-1}$ היא מחזור מאותו אורך של σ_i . בנוסף המחזורים $\pi\sigma_1\pi^{-1}, \dots, \pi\sigma_k\pi^{-1}$ הם זרים כי σ היא חח"ע ועל. קיבלנו כי ל- τ יש פירוק למכפלת מחזורים זרים והאורכים שלהם מתאימים לאורכים של המחזורים בפירוק של σ . לכן יש להן את אותו מבנה מחזורים.

בכיוון השני, תהינה $\sigma, \tau \in S_n$ עם אותו מבנה מחזורים. נניח

$$\sigma = \sigma_1\sigma_2 \dots \sigma_k, \quad \tau = \tau_1\tau_2 \dots \tau_k$$

מחזורים זרים, כאשר לכל $1 \leq i \leq k$

$$\sigma_i = (a_{i,1}, a_{i,2}, \dots, a_{i,m_i}) \quad \tau_i = (b_{i,1}, b_{i,2}, \dots, b_{i,m_i})$$

נגדיר תמורה $\pi \in S_n$ לפי $\pi(a_{i,j}) = b_{i,j}$, וכל שאר המספרים נשלחים לעצמם על ידי π . אז

$$\begin{aligned} \pi\sigma_i\pi^{-1} &= \pi(a_{i,1}, a_{i,2}, \dots, a_{i,m_i})\pi^{-1} \\ &= (\pi(a_{i,1}), \pi(a_{i,2}), \dots, \pi(a_{i,m_i})) \\ &= (b_{i,1}, b_{i,2}, \dots, b_{i,m_i}) = \tau_i \end{aligned}$$

□

ולכן $\tau = \pi\sigma\pi^{-1}$. לכן σ ו- τ צמודות ב- S_n .

מסקנה 0.25. הוכיחו כי $Z(S_n) = \{\text{id}\}$ עבור $n \geq 3$.

מסקנה 0.26. מספר מחלקות הצמידות ב- S_n הוא $p(n)$.

0.3 סימן וחבורת החילופין

הגדרה 0.27. תהי $\sigma \in S_n$ תמורה. נסמן את קבוצת ההיפוכים ("הפרות הסדר") של σ ואת מספר ההיפוכים להיות

$$\begin{aligned} \text{Inv}(\sigma) &:= \{(i, j) \mid i < j, \sigma(i) > \sigma(j)\} \\ \text{inv}(\sigma) &:= |\text{Inv}(\sigma)| \end{aligned}$$

דוגמה 0.28. נבחר את $\sigma = (134) \in S_4$. אז

$$\begin{aligned} \text{Inv}(\sigma) &= \{(1, 2), (1, 4), (2, 4), (3, 4)\} \\ \text{inv}(\sigma) &= 4 \end{aligned}$$

הזוגות $(1, 3)$ ו- $(2, 3)$ אינם היפוכים עבור σ . באופן כללי בחבורה S_4 :

cycles	matrix	permutation				inversion number
		No. <small>inverse</small>	little-endian factorial number	inversion set		
()		●	1 2 3 4 0 0 0 0		0	
(12)		1	2 1 3 4 0 1 0 0		1	
(23)		2	1 3 2 4 0 0 1 0		1	
(132)		3	3 1 2 4 0 1 1 0		2	
(123)		4	2 3 1 4 0 0 2 0		2	
(13)		5	3 2 1 4 0 1 2 0		3	
(34)		6	1 2 4 3 0 0 0 1		1	
(12)(34)		7	2 1 4 3 0 1 0 1		2	
(243)		8	1 4 2 3 0 0 1 1		2	
(1432)		9	4 1 2 3 0 1 1 1		3	
(1243)		10	2 4 1 3 0 0 2 1		3	
(143)		11	4 2 1 3 0 1 2 1		4	
(234)		12	1 3 4 2 0 0 0 2		2	
(1342)		13	3 1 4 2 0 1 0 2		3	
(24)		14	1 4 3 2 0 0 1 2		3	
(142)		15	4 1 3 2 0 1 1 2		4	
(13)(24)		16	3 4 1 2 0 0 2 2		4	
(1423)		17	4 3 1 2 0 1 2 2		5	
(1234)		18	2 3 4 1 0 0 0 3		3	
(134)		19	3 2 4 1 0 1 0 3		4	
(124)		20	2 4 3 1 0 0 1 3		4	
(14)		21	4 2 3 1 0 1 1 3		5	
(1324)		22	3 4 2 1 0 0 2 3		5	
(14)(23)		23	4 3 2 1 0 1 2 3		6	

איור 2: איברי S_4 עם פירוט מאת טילמן פיסק, CC BY 3.0

הערה 0.29. קל לראות כי יש לכל היותר $\binom{n}{2}$ היפוכים, ושלתמורות הזהות $\text{Inv}(\text{id}) = \emptyset$ ו- $\text{inv}(\text{id}) = 0$.

סעיף 0.30. ההעתיקה

$$\begin{aligned} \text{sign}: S_n &\rightarrow \Omega_2 = \{\pm 1\} \\ \sigma &\mapsto (-1)^{\text{inv}(\sigma)} \end{aligned}$$

היא הומומורפיזם.

הוכחה. החבורה S_n פועלת על הקבוצה

$$\binom{[n]}{2} = \{\{i, j\} : 1 \leq i < j \leq n\}$$

לפי $\sigma * \{i, j\} = \{\sigma(i), \sigma(j)\}$ (אפשר להגדיר את הסימון

$$\binom{A}{k} := \{S \subseteq A : |S| = k\}$$

ואז $|\binom{A}{k}| = \binom{|A|}{k}$). נשים לב כי

$$\text{sign}(\sigma) = \prod_{1 \leq i < j \leq n} \frac{\sigma(j) - \sigma(i)}{j - i}$$

נקבל גורם -1 עבור היפוך וגורם 1 אחרת (אולי אחרי שינוי סדר במונה ובמכנה לפי σ).

יהיו $\sigma, \tau \in S_n$. אנחנו רוצים להוכיח $\text{sign}(\sigma\tau) = \text{sign}(\sigma) \text{sign}(\tau)$. הפעולה ב- S_n היא הרכבה ולכן

$$\begin{aligned} \text{sign}(\sigma\tau) &= \prod_{1 \leq i < j \leq n} \frac{(\sigma \circ \tau)(j) - (\sigma \circ \tau)(i)}{j - i} \\ &= \prod_{1 \leq i < j \leq n} \left(\frac{\sigma(\tau(j)) - \sigma(\tau(i))}{j - i} \cdot \frac{\tau(j) - \tau(i)}{\tau(j) - \tau(i)} \right) \\ &= \prod_{1 \leq i < j \leq n} \frac{\sigma(\tau(j)) - \sigma(\tau(i))}{j - i} \cdot \prod_{1 \leq i < j \leq n} \frac{\tau(j) - \tau(i)}{\tau(j) - \tau(i)} \\ &= \prod_{1 \leq i < j \leq n} \frac{\sigma(\tau(j)) - \sigma(\tau(i))}{\tau(j) - \tau(i)} \cdot \prod_{1 \leq i < j \leq n} \frac{\tau(j) - \tau(i)}{j - i} \\ &= \text{sign}(\sigma) \cdot \text{sign}(\tau) \end{aligned}$$

□ כאשר זוכרים כי τ תדאג שנעבור על כל $\binom{n}{2}$ איברי הקבוצה $\binom{[n]}{2}$.

דוגמה 0.31. נחשב את הסימן של $\mu = (12) \in S_n$. לפי ההגדרה הארוכה

$$\begin{aligned} \text{sign}(\mu) &= \\ &= \left(\frac{1-2}{2-1} \cdot \frac{3-2}{3-1} \cdots \frac{n-2}{n-1} \right) \left(\frac{3-1}{3-2} \cdot \frac{4-1}{4-2} \cdots \frac{n-1}{n-2} \right) \cdot \\ &= \left(\frac{4-3}{4-3} \frac{5-3}{5-3} \cdots \frac{n-(n-1)}{n-(n-1)} \right) = \frac{1-2}{2-1} = -1 \end{aligned}$$

בפרט לכל $n \geq 2$ נקבל שהומומורפיזם הסימן הוא על. דרך קצת יותר כללית עבור החילוף (ab) : נניח $a < b$. לכל זוג $i < j$ אם $\{i, j\} \cap \{a, b\} = \emptyset$, אז (a, b) לא מזיז את i ואת j . אחרת, נניח כי $\{i, j\} \cap \{a, b\} \neq \emptyset$. זוגות ההיפוכים במקרה הזה הם:

- זוגות מהצורה $a < j$ עבור $j < b$, ויש $b - a - 1$ זוגות כאלו.
- זוגות מהצורה $j < b$ עבור $a < j$, ויש $b - a - 1$ זוגות כאלו.
- הזוג $a < b$, ויש אחד כזה.

לכן בסך הכל

$$\begin{aligned} \text{inv}((ab)) &= 2(b - a - 1) + 1 \\ \text{sign}((ab)) &= (-1)^{2(b-a-1)+1} = -1 \end{aligned}$$

נסו להראות כי $\text{sign}((12 \dots n)) = (-1)^{n-1}$.

הערה 0.32. יהי $n \geq 3$. נסמן את קבוצת ההומומורפיזמים מ- S_n ל- Ω_2 בסימון $\text{Hom}(S_n, \Omega_2)$. מסתבר כי

$$\text{Hom}(S_n, \Omega_2) = \{\text{triv}, \text{sign}\}$$

טענה 0.33. תהי תמורה $\sigma \in S_n$. אם יש לה שתי הצגות כמכפלה של חילופים

$$\sigma = \sigma_1 \sigma_2 \dots \sigma_k = \mu_1 \mu_2 \dots \mu_r$$

כאשר σ_i ו- μ_j הם חילופים, אז $k \equiv r \pmod{2}$. כלומר זוגיות מספר החילופים היא קבועה.

הוכחה חלקית. העזרו בכך שמתקיים

$$\text{sign}(\sigma) = (-1)^k = (-1)^r$$

□

וסיימו את ההוכחה.

הגדרה 0.34. תמורה שסימנה 1 נקראת זוגית, ותמורה שסימנה -1 נקראת אי זוגית.

דוגמה 0.35. זה קצת מבלבל:

- החילוף (35) הוא תמורה אי זוגית. התמורה (49)(35) היא זוגית.
- מחזור מאורך אי זוגי הוא תמורה זוגית, למשל (34158).
- תמורת הזהות היא תמורה זוגית.

הגדרה 0.36. חבורת החילופין (או חבורת התמורות הזוגיות) A_n היא תת-החבורה הבאה של S_n :

$$A_n = \{\sigma \in S_n \mid \text{sign}(\sigma) = 1\} = \ker(\text{sign})$$

ולכן $A_n \triangleleft S_n$. אפשר לבדוק שהיא גם סגורה להצמדה: לכל $\sigma \in S_n$ ולכל $\tau \in A_n$ מתקיים

$$\text{sign}(\sigma\tau\sigma^{-1}) = \text{sign}(\sigma)\text{sign}(\tau)\text{sign}(\sigma)^{-1} = \frac{\text{sign}(\sigma)}{\text{sign}(\sigma)}\text{sign}(\tau) = 1 \cdot 1 = 1$$

טענה 0.37. חישוב האינדקס $[S_n : A_n]$ זו דרך נוספת להוכיח כי $A_n \triangleleft S_n$. הוכיחו שאם $H \leq S_n$ שאינה מוכלת ב- A_n , אז $A_n H = S_n$ וגם $[H : A_n \cap H] = 2$.

$$S_n / \ker(\text{sign}) \cong \text{im}(\text{sign})$$

תרגיל 0.38. ההפך של משפט לגראנז' אינו נכון. מצאו חבורה מסדר n , ומספר $m \mid n$ כך שלחבורה אין תת-חבורה מסדר m .

הוכחה. נתחיל עם טענה כללית לגבי תת-חבורות נורמליות מאינדקס סופי. נניח כי $N \triangleleft G$ מאינדקס $t = [G : N]$ סופי. אז לכל $g \in G$ מתקיים $g^t \in N$. ההוכחה היא עם חבורת המנה G/N :

$$g^t N = (gN)^t = (gN)^{|G/N|} = e_{G/N} = N$$

ולכן $g^t \in N$.

נבחר את $G = A_4$. אפשר לחשב כי

$$|A_4| = \frac{|S_4|}{[S_4 : A_4]} = \frac{4!}{2} = 12$$

ונבחר $m = 6 \mid 12$. נניח בשלילה שקיימת תת-חבורה $H \leq A_4$ מסדר 6. אז $H \triangleleft A_4$ כי היא מאינדקס $t = 2$.

כל מחזור $(ijk) \in S_4$ הוא תמורה זוגית, ולכן שייך ל- A_4 . נניח σ הוא מחזור מאורך 3, אז

$$\sigma = \sigma^3 \sigma = \sigma^4 = (\sigma^2)^{[A_4:H]} \in H$$

$$(ijk)^2 = (ikj)$$

כלומר H כוללת את כל המחזורים מאורך 3. אבל ב- S_4 יש $8 = \binom{4}{3}(3-1)!$ מחזורים מאורך 3, וזו סתירה לסדר של H . $\square$